

UPANIŠADE

UPANIŠADE

Izbor i prevod
Huan Maskaro

BEOGRAD
2020.

Naslov originala:

Upanishads

Translations from the sanskrit with an Introduction by
Juan Mascaró

© Copyright na prevod za Srbiju
Babun

Prevod
Zvonimir Baretić

Lektura
Dragan Paripović
Goran Bojić

Štampa
Zuhra

Tiraž: 800

ISBN 978-86-80792-26-2

SADRŽAJ

Uvod	9
O prevođenju	33
Izrazi zahvalnosti	35

UPANIŠADE

Iša	39
Kena	42
Katha	47
Prašna	62
Mandaka	73
Mandukja	83
Švetašvatara	85
<i>Iz Maitri upanišade</i>	101
<i>Iz Kaušitaki upanišade</i>	108
<i>Iz Taitirija upanišade</i>	112

<i>Iz Čandogja upanišade</i>	117
<i>Iz Brihadaranjaka upanišade</i>	135
Vrhovno učenje	143

Duhu

Rabindranata Tagora (1861-1941)

i u znak sećanja na

profesora Milisenta Mekenzija (1862-1942)

UVOD

Sanskritska reč *upanišad* sastoji se od reči *upa* („ispod“, „pod“, „dole“) koja podseća na prefiks *sub-* u latinskom jeziku, rečce *ni* („dole“, „niže“, „pod“) koju bismo mogli da „prepoznamo“ u engleskim rečima *be-neath* i *ne-ther* i glagola *šad* („sedeti“). Sve zajedno bi u slobodnijem prevodu moglo da znači „sedenje (i učenje) uz skute ili kraj nogu učitelja“. Mi na osnovu zapisa u *Jevanđeljima*: „A kad on vidje narod, pope se na goru, i sjede, i pristupiše mu učenici njegovi.“¹ možemo da zamislimo kako sede uz Učiteljeve skute, te bi „Beseda na gori“ mogla da se smatra jednom *upanišadom*.

Upanišade su duhovni spisi različite dužine od kojih su najstarije sastavljene između 800. i 400. godine p. n. e. Njihov broj se povećao s vremenom i na sanskritu postoji nešto više od sto *Upanišada*. Neke su napisane čak i u XV veku. One ponavljaju većinu ideja iz starijih *Upanišada*, koristeći ih kao podršku zasebnoj školi mišljenja ili religioznom

¹ *Biblija*, tj. *Jevanđelje po Mateju* (5:1) u prevodu Đ. Daničića i V. Karadžića. *Prim. prev.*

podučavanju. Najduže i možda najstarije *Upanišade* su *Brihadaranjaka* i *Ā Chandogja* od kojih svaka broji oko sto strana dok *Iša upanišada*, najvažnija, približno stara kao *Bhagavad Gita*, sadrži samo osamnaest stihova.

Ako bi se sve poznate *Upanišade* sabrale u jedan tom, činile bi antologiju približnog obima kao *Biblija*. Duh *Upanišada* mogao bi se uporediti s duhom *Novog zaveta* sažetog u rečima „Ja i Otac jedno smo“¹ i „Carstvo Božije je u vama“², čija je klica prisutna u *Psalmima Davidovim* (82:6): „Rekoh, Bogovi ste, i sinovi Višnjeg svi.“

I *Bhagavad Gita* bi mogla da se smatra jednom *upanišadom* jer na kraju svakog poglavlja nalazimo napomenu pridodatu u kasnijim vremenima koja počinje rečima: „Počujte *upanišadu* veličanstvene *Bhagavad Gite*.“

Teorijski, jedna *upanišada* bi mogla da se sačini čak i danas – jedna duhovna *upanišada* koja bi nadahnuće crpela iz Jednog izvora religija i humanizma i to prilagodila potrebama savremenog sveta.

Kad se princ Dara Šukoh – sin sultana Šaha Đahana koji je izgradio Tađ Mahal – zatekao u Kašmiru 1640, čuo je za *Upanišade* i dao da se njih pedeset prevede na persijski. Taj prevod je bio završen 1657, a mnogo kasnije ga je Anketil Diperon preveo na latinski i objavio u Parizu 1802. Njega je pročitao Šopenhauer koji je rekao da su *Upani-*

¹ *Jevanđelje po Jovanu* (10:30). *Prim. prev.*

² Čuvena Isusova izreka koja je zabeležena u *Jevanđelju po Luki* i nekanonskom *Jevanđelju po Tomi*. *Prim. prev.*

šade „bile uteha mog života, a biće uteha i moje smrti“ (*Sie ist der Trost meines Lebens gewesen und wird der meines Sterbens sein*).

U pesmama *Veda* se susrećemo s čovekovim divljenjem prirodi – vatra i voda, vetrovi i oluje, sunce i njegov izlazak su opevani s obožavanjem. One nas katkad podsećaju na ljubav sv. Franje Asiškog prema prirodi kad peva:

Slava ti, moj Bože, na daru tvoje tvorevine,
a naročito na našem bratu Suncu koje nam
daje dan i posredstvom koga nam daješ svet-
lo. Ono je lepo, blistavo i divno i služi kao
dokaz Tebe, o Najuzvišeniji.

Slava ti, moj Bože, na našoj braći vetru i
vazduhu, mirnim ili u oblacima i u svim vre-
menskim prilikama, kojima podržavaš sva
stvorenja.

Slava ti, moj Bože, na našoj sestri vodi koja
je vrlo upotrebljiva i čedna, dragocena i čista.

Slava ti, moj Bože, na našem bratu ognju
kojim osvetljavaš noć; on je divan i veseo,
snažan i moćan.

Pesme *Veda* ne mogu početi sa „Slava ti, moj Bože“ kao što to čini pesma sv. Franje, niti dostižu njen veličanstven kraj: „Slava ti, moj Bože, na onima koji opraštaju zarad tvoje ljubavi“ (*Laudato si, mi Signore, per quelli che perdonano per lo tuo amore*). Uznesenje od mnoštva ka Jednom još nije bilo dovršeno u *Vedama*, niti u njima nalazimo Duh

ljubavi razotkriven u *Švetašvatara upanišadi*, kod Bude i u *Bhagavad Giti*.

Ipak, kad je u *Vedama* duša pesnika jedno s bogom koga slavi, mi često otkrivamo osećaj jedinstva, kao da postoji jedan Bog iznad svih bogova, kao kad slušamo reči upućene Varuni, bogu milosrđa:

Mi te uzdižemo u našim mislima, o Bože.
Mi te veličamo baš kao što te hvali i Sunce
ujutru – samo da nam je naći radost u tome
što smo Tvoje sluge.

Štiti nas. Oprosti nam grehe i obaspi nas Svojom milošću.

Bog je učinio reke da teku. One ne osećaju umor, one ne prestaju da teku. One lete strelovito poput ptica u vazduhu.

Neka se tok mog života ulije u reku pravičnosti. Olabavi spona greha koje me sputavaju. Ne dozvoli da se nit moje pesme prekine dok pevam niti da se moj rad okonča pre no što se ostvari.

Rig Veda 11.28

U jednoj od najkasnijih pesama *Veda*, i posvećenoj Puruši, mi otkrivamo da je bog opisan rečima koje nas podsećaju na Brahmana iz *Upanišada*:

Puruša je cela vasiona – ono što jeste i što će biti. Jedna njegova četvrtina su sva bića, a tri četvrtine besmrtno nebo.

A kada pesnik *Veda* peva u slavu Vate, boga vetrova, on kaže: „Duhu bogova, semenu svih svetova“ (*Ātmā devānām, bhuvanasya garbho*).

U *Vedama* takođe nalazimo neka od onih uzvišenih pitanja postavljenih od čoveka koji razmišlja o značenju tog velikog Sve, a na koja će se odgovoriti kasnije u *Upanišadama*:

Tada nije bilo ono što jeste i što nije. Neba nije bilo, kao ni nebesa s one strane tog neba. Kakva je sila postojala tamo? Gde? Ko je bio ta sila? Da li je postojao ambis ispunjen vodama bez dna?

Tada nije bilo ni smrti ni besmrtnosti. Nije bilo ni nagoveštaja od dana i noći. To JEDNO je disalo zahvaljujući svojoj moći u beskrajnom miru. Bilo je samo JEDNO – nije bilo ničeg izvan njega.

Tama je bila skrivena u tami. Sve je bilo tečno i bezoblično. Tamo, u toj praznini, posredstvom pokretačke sile ognja pojavilo se JEDNO.

A u tom JEDNOM pojavila se ljubav – ljubav, prva klica duše. Mudraci su tu istinu otkrili u svom srcu; u svojim srcima tragajući za mudrošću, oni su otkrili vezu sjedinjavanja Bića i nebića.

Ko zna istinu? Ko može da kaže kada i kako je nastala vasiona? Bogovi su se pojavili posle njenog početka; ko uopšte zna odakle je iznikla ta tvorevina?

Samo taj Bog, koji posmatra na najvišem nebu – on jedini zna kad se pojavila vasiona i da li je bila stvorena ili je nestvorena. On jedini zna ili, možda, ne zna.

Rig Veda X. 129

Nakon što su ljudi osetili divotu ovog sveta i krenuli da se mole za svetlo, ritual obožavanja u *Vedama* je postepeno počeo da se pretvara u rutinske molitve svetu tame samo zarad bogatstva ovog sveta. U *Upanišadama* nalazimo reakciju protiv religije koja je okrenuta prema spolja, a kada su ideje *Veda* bile prihvaćene, pridodato im je jedno duhovno tumačenje. Tako primećujemo kako se zapravo vodi stalna borba između doslovnih tumačenja koja ubijaju duh i duha koji daje život. Tako čitamo u *Mundaka upanišadi*:

Ali nepouzđani su činovi prinetih žrtava
što brode ka najudaljenijoj obali,
i nepouzđano je osamnaest knjiga
u kojima su objašnjene aktivnosti nižeg reda.

U *Bhagavad Giti* je ista ideja iskazana još snažnije:

Služenje učenjem *Veda*
za onoga ko vidi Boga licem u lice,
jeste nalik na korišćenje bunara
usred preobilja vode svuda unaokolo.

Švetašvatara upanišada nam to obrazlaže na drugi način:

Od kakve su koristi *Rig Vede* čoveku koji ne poznaje Duh iz koga su potekle?

* * *

Sastavljači *Upanišada* behu mislioci i pesnici koji su imali viziju pesnika; a pesnik dobro zna da ako nas poezija udaljava od niže stvarnosti svakodnevnog života, onda isto tako može da nas uznesu do vizije jedne više Stvarnosti čak i u ovom svakodnevnom životu u kome, snagom njegovog pevanja ograničenja bivaju uklonjena, dopuštajući mu da se uzvine do ekstaze oslobođenja.

Ti spisi nadilaze čistu arheološku znatiželju nekih učenjaka baš kao što svetlost nadilazi svoje jezičko određenje. Učenost je potrebna da nam približi plodove drevne mudrosti, ali samo uzlet misli i emocije može pomoći da uživamo u njima i da ih pretočimo u život.

Jedna od poruka *Upanišada* jeste da Duh može da se spozna samo kroz sjedinjenje s Njim a ne kroz puko učenje. A i može li bilo koja količina naučnog doprineti da osetimo ljubav, opazimo lepotu ili čujemo „nečujne melodije“? Neki uočavaju samo raznolikost misli u *Upanišadama*, a ne i njihovo jedinstvo koje leži u pozadini. Na njih bi mogle da se odnose reči iz svetih spisa: „Onaj ko vidi raznolikost a ne jedinstvo, luta iz smrti u smrt.“

Duh *Upanišada* je Duh Vasiona. Brahman, ili Bog lično, jeste duh koji leži u njihovoj pozadini. Hrišćanin mora osetiti da je Brahman Bog, a Indijac da je Bog Brahman. Sve dok osećaj poštovanja – uprkos preprekama u vidu imena – ne može da se oseti

prema Neopisivom, istinita je izreka iz *Upanišada*: „Reči zamaraju“; ili pak ista misao koju je izrazio taj prorok da „nema kraja ispisivanju mnogih knjiga“.

„Sveti Duh“ mogao bi biti najpribližniji prevod Brahmana na hrišćanski jezik. Iako su Bog Otac i Bog Sin u osnovi svesti mnogih hrišćana, čini se da Sveti Duh pobuđuje manje divljenja. I u Indiji Brahman *Upanišada* nije popularan kao što su Šiva, Višnu ili Krišna. Čak i Brahma, manifestacija Brahmana kao tvorca (koga ne treba brkati s njim), ne živi u dnevnim posvećenjima Indijca kao što je slučaj s druga dva boga tog trojstva, tj. Šivom i Višnuom. Doktrina *Upanišada* nije religija masa; pre će biti da je Duh u pozadini svih religija njihova središnja tema ponavljana na tako divne i raznovrsne načine.

Brahman u vasioni, Bog u svojoj transcendentnosti i imanentnosti takođe je čovekov Duh, Sopstvo u svakom i u svemu, Atman. U *Upanišadama* je tako izneto važno gledište da Bog ne bi smeo da se traži kao nešto udaljeno, odvojeno od nas, već pre kao naš najskrovitiji deo, kao više Sopstvo u nama koje nadilazi ograničenja našeg malog sopstva. Uspinjući se ka najboljem u nama, mi se uzdižemo ka Sopstvu u nama, prema Brahmanu, Bogu lično. Zato mudrac *Upanišada*, kada se od njega traži da definiše Boga, pribegava ćutanju poručujući da je Bog tišina. Na zahtev da Boga izrazi rečima, on kaže: *Neti, neti* („Ne to, ne to“); ali kad mu se traži da iznese jedno potvrdno ob-

jašnjenje, on izgovara uzvišeno jednostavne reči: *Tat tvam asi* („Ti si to“).

Po *Upanišadama*, stvarnost Boga može da se pojmi samo posredstvom jedne svesti ekstaze koja prevazilazi običnu svest. Taj tihi glas Večnog neprekidno pevuši u nama svoje neprolazne melodije. Sjaj Beskonačnog je sveprisutan, ali naše uši ne mogu da čuju a oči ne mogu da vide – Večno ne može da se dosegne prolaznim čulima ili prolaznom svešču. To je predivno izraženo u *Taittirijska upanišadi*: „Reči i misao idu Njemu, ali se vraćaju ne dosegovši Ga. Ipak, više ne strahuje onaj kome je znana radost Brahmanova.“

Samo Večno u nama može da nas povede ka Večnom, samo kad prolazno postane Večno, čovek može da kaže: „Ja sam On.“

Brahman je opisan kao imanentan i transcendentan, u svemu i van svega. Ako bi se Sve pojmiilo kao jedan trougao, vrh bi mogao da se zamisli kao transcendentni Bog koji u svom širenju stvara materiju iz sebe a ne iz nečeg, te tako postaje imanentan sve do kraja evolucije kad imanentno ponovo postaje transcendentno u evolutivnom uspinjanju prema Njemu. Zašto? Zarad radosti stvaranja. Zašto ima zla? Zarad radosti dobra koje izranja iz njega. Zašto tama? Da bi svetlost mogla više da sija. Zašto patnja? Zarad podučavanja duše i radosti žrtvovanja. Zašto beskrajna igra stvaranja i evolucije? Zarad čiste radosti (*anandam*).

Tokom uzdizanja od nesopstva prema Sopstvu, od nesvesnog ka svesnom, a od potonjeg ka vrhov-

noj Svesti, čoveka polako napušta osećaj sebičnosti. Što se niže sopstvo više zaboravlja u dobrim delima i u ostvarivanju lepog i istinitog, to je proces evolucije ubrzaniji.

Samokultivacija u cilju sjedinjenja Atmana i Brahmana naziva se *joga*. Ona se kasnije razvila s takvim bogatstvom detalja i zapažanja da bi njeno izučavanje trebalo da pobudi mnogo veće interesovanje zapadnog psihologa. U *Upanišadama* je prisutan pojam četvrtog stanja svesti koje nadilazi budno stanje, snevanje i duboko spavanje.

Prema tome, odgovor *Upanišada* je nedvosmišlen: *Atman* – misterija našeg života, svetlost naše duše, ljubav koja je izvor beskrajne radosti, vizija dobrog i lepog koja je ishodište svega lepog ili dobrog što čovek može da stvori na ovoj zemlji – jeste nešto što nadilazi razum i zato nikad ne može da se dosegne samo razumom. I onda ne možemo a da se ne prisetimo reči *Upanišada*:

Atman se ne dostiže ni pomoću mnogo učenja, ni pomoću intelekta i svetog nauka.

Katha upanišada

Javlja se u svesti onih koji ga spoznaju mimo tokova mišljenja, a ne kod onih koji zamišljaju da je moguće dosegnuti ga mišlju. On je neznan učenima, a znan prostodušnjima.

Kena upanišada

Lepota ovog sveta je, u krajnjoj analizi, pojavnost koja postaje još lepša ako je doživljavamo kao ispoljenje neke savršenije di-

vote; s druge strane, čulna zavesa se doima kao obmana i prevara ukoliko se posmatra kao bezbojne kretnje atoma, kao sablasne potke neopipljivih apstrakcija.

Svet savremene nauke postaje sve zanimljiviji, poetskiji i stoga duhovniji, ali je još uvek pretežno zaokupljen materijom. Mi smo tek na pragu tog velikog sveta nauke i ko zna koja čuda će čovekova svest još da otkrije? No bez obzira na to koliko je čovekova svest kadra da se uzvine, još uvek važi velika mudrost *Taitirija upanišade*: „Reči i misao idu Njemu, ali se vraćaju ne dosegovši Ga. Pa ipak, onaj kome je znana radost Brahmanova, više ne strahuje.“ Ili, po rečima *Kaušitaki Upanišade*: „Nije misao, već mislilac ono što bi valjalo da spoznamo.“

Sve na ovom svetu, od cveta do ljudskog bića, može biti objekat ljubavi ili kontemplacije, objekat intelektualnog interesovanja i objekat posedovanja. Sve te stvari nas u prvom slučaju darivaju slobodom radovanja u Beskonačnom, u drugom nam pružaju znanje koje predstavlja moć, a u trećem nam naniču okove koji nas vezuju za materiju i povlače naniže u tamu smrti, u nesreću takmičarskog duha koji stremi sebičnoj moći namesto sveopšte saradnje radi nesebične radosti. Ta tri stanja svesti, te tri vrste znanja, dobro su opisani u *Bhagavad Giti*:

Kad neko vidi Večnost u prolaznim stvarima i Beskonačnost u konačnim stvarima, onda on poseduje čisto znanje.

A kada neko uočava samo različitost stvari u svetu, sa svim njegovim podelama i ograničenjima - za takvo znanje se kaže da je nečisto.

Ali kada neko sebično vidi jednu stvar kao da je sve, i kao da je nezavisna od JEDNOG i mnoštva, onda on slepo tumara u tami neznanja.

XVIII 20-22

Učitelji duhovnog života žele od nas da budemo bar onoliko praktični u radu koji vodi radosti kao što su drugi „praktični“ u radu koji vodi iluziji samoushićenja. „Nego ištite najprije carstva Božijega, i pravde njegove, i ovo će vam se sve dodati.“¹, rekao je Isus čije su reči Istina. On takođe kaže: „Jer gle, carstvo je Božije unutra u vama“². Mi se molimo: „Da dođe carstvo tvoje“³ i kraljevstvo neba je na dohvat ruke; ali takođe se molimo: „Da bude volja tvoja“⁴, a šta je ta volja, do volja ljubavi?

Istina Duha se ne pronalazi kroz rasprave o filozofskim i metafizičkim pitanjima. Kako možemo da pitamo o nečem što je na dohvat ruke? To je kao kad bismo postavili pitanje da li smo živi, a mogli bismo s dobrim razlogom da postavimo to pitanje jer se veliki deo našeg života svodi na prosto vegetiranje jedne biljke ili životinje. Mi znamo da smo živi, ali nikako živi za Najuzvišeniji Život. Ipak, ako smo u

¹ *Jevanđelje po Mateju (6:33). Prim. prev.*

² *Jevanđelje po Luki (17:21). Prim. prev.*

³ *Jevanđelje po Mateju (6:10). Prim. prev.*

⁴ *Jevanđelje po Mateju (6:10). Prim. prev.*

iskušenju da raspravljamo o vrhovnim problemima – prenebregavajući reči indijske mudrosti da „ono što izmiče mišljenju ne bi trebalo da bude predmet rasprave“ i „kad možemo da raspravljamo o nečem, ispostavi se da to nije vredno rasprave“ – onda bismo mogli da se prisetime Budinih reči:

„Zamisli čoveka ranjenog strelom, dobro natopljenom otrovom, kome njegovi rođaci i prijatelji smesta dovode jednog lekara ili hirurga. Zamisli sada da taj čovek kaže:

’Neću dozvoliti da mi strelu izvadite sve dok ne saznam ime čoveka koji me je njome pogodio, kao i njegovo porodično ime, te da li je visok, nizak ili srednjeg rasta; sve dok ne saznam da li je crne, smeđe ili zlatne puti, sve dok ne saznam iz kojeg je sela ili grada. Neću dozvoliti da mi strelu izvadite sve dok ne saznam iz kakvog me je luka ustrelio, da li je bio dugi luk ili samostrel.

Neću dozvoliti da mi strelu izvadite sve dok ne saznam o kakvoj se tetivi radilo, o streli i njenim percima, da li su to bila pera kakvog lešinara, jastreba ili pauna.

Neću dozvoliti da mi strelu izvadite sve dok ne saznam da li je zategnuta tetiva bila od vola, jelena ili majmuna.

Neću dozvoliti da mi strelu izvadite sve dok ne saznam da li je njen vrh bio napravljen od

oštrice noža, kamene krhotine, roga nosoroga ili vrha koplja.’

Dakle, taj čovek bi umro i pre nego što bi sve to saznao.

Isto je s čovekom koji bi rekao: ’Ja neću slediti Budin svetački život sve dok mi ne kaže da li je svet večan ili nije; da li su život i telo dve stvari ili jedno; da li je onaj ko je dostigao Cilj transcendirao smrt ili nije; da li je on istovremeno transcendirao i nije transcendirao pitanje smrti; da li je on nju transcendirao ili nije...’“

Dakle, taj čovek bi umro i pre nego što bi od Bude sve to saznao.

„Jer, ja sam onaj koji kaže: ’Bez obzira na to da li je svet večan ili prolazan, postoji rođenje, smrt, patnja, jad, naricanje i očajanje. A ono čemu podučavam su sredstva koja vode nestanku pomenutog.

Upamti zato da sam rekao ono što sam rekao, a da nisam rekao ono što nisam rekao. A zašto nisam odgovorio na ta pitanja? Zato što ta pitanja nisu korisna, ona ne čine suštinu svetačkog života, ne vode uspokojenju uma, vrhovnoj mudrosti, Nirvani.’“

Mađhima Nikaja I. 63

Da, naš duhovni život jeste jedna vizija i tvorevina – sumnje i beskorisna pitanja nisu od pomoći. Mi moramo da izgradimo svoju unutrašnju kuću. Blejk koji je uvideo vezu između duhovne vizije i poezije – možda je niko nije bolje sagledao – izrazio je to ovim rečima:

„Moram da stvorim jedan sistem ili ću biti porobljen sistemom drugog čoveka; ja neću rezonovati i upoređivati, moje je da stvaram.“

* * *

Postojanje i Ljubav jesu dve ideje oko kojih se roje najdubokoumniji misaoni problemi, svekoli-ke duhovne vizije i život.

Središnja vizija *Upanišada* je Brahman. Iako On nadilazi misli i reči, svako od nas može da Ga iskusi kao Atmana, kao svoje biće. Hamletove reči – koje se odnose na jednu nepobitno dramatičnu situaciju ali čije značenje, kao što je često slučaj sa Šekspirom, daleko nadilazi kontekst – iskazuju taj veliki problem:

BITI IL' NE BITI? – PITANJE JE.¹

To je pitanje. Postoji li jedno neizmerno Biće u vasioni unutar i van neizmerna prostora i zvezda u stalnom kruženju? Postoji li jedno večno Biće iza stalnog kretanja naših misli i otkucaja našeg životvornog srca? Jer kad ne bi bilo tog Bića, mi ne bismo mogli da postojimo – mogli bismo biti samo jedno stalno nastajanje sve do našeg završetka u prašini.

Odgovor *Upanišada* je DA, a to znači da je suština univerzuma i nas pozitivna – to je sveta reč *Upa- nišada* OM čije je jedno od značenja DA. Kako to možemo da znamo? Ta Istina može da se spozna u tišini duše. Stalno nam se govori da u dubokoj

¹ V. Šekspir: *Hamlet*, str. 243; Laguna, Beograd, 2012. *Prim. prev.*

tišini duše čovek može da se sjedini sa sobom, ali ne s prolaznim umom, ne s očiglednim ništavilom dubokog spavanja, ne s nejasnoćom snova, već sa sobom, svojim Sopstvom, pozadinom svog uma, središtem svoje duše. Čovek je sjedinjen sa sobom, on je jedno sa sobom i celom tvorevinom samo kad je sjedinjen s Bogom. On tada vidi pomoću te unutrašnje svetlosti koja je u skrovitom delu njegove duše, na mestu koje nalazimo opisano u *Katha, Mundaka* i *Švetašvatara upanišadi*:

Tamo ne sija Sunce, ni Mesec, ni zvezde; pa ni munje, a kamoli ova zemaljska vatra. Tek iz njegove Svetlosti, zasvetli i sve ostalo; i njegovo zračenje obasja čitavu Vaseljenu.

* * *

Kako možemo da razlikujemo pravu svetlost više Imaginacije od iskrivljenih lutanja fantazija? To je zadatak mudrosti, one koja se ne podučava u školama. „Stražite i molite se Bogu“¹ može nas dovesti na našu stazu. Kad osmatramo u unutrašnjoj tišini i kad je ljubav naša molitva, svetlo sija jer je to svetlost Atmana koji je stalno u nama. Kao što u književnoj kritici polako učimo da razlikujemo pravo od lažnog, dobro od lošijeg, naša duhovna kritičnost može toliko da se razvije da smo u stanju da razlikujemo prave duhovne vrednosti od njihovih imitacija; a tada možemo da izaberemo vodiče našeg duhovnog života. *Upanišade* i svi veliki duhovni učitelji nas opominju da se čuvamo pogrešnih uči-

¹ *Jevanđelje po Mateju* (26:41). *Prim. prev.*